



modligen ätt vara det främsta verket om Hitler under lång tid framöver.

"'Likriktning' i nazistisk anda skedde ofta spontant. Påbuden uppifrån var onödiga"



Kershaw påpekar att folkmassorna som samlades för att hylla Hitler gjorde det självmant. Hans popularitet ökade i takt med framgångarna för landet.

Systemet ledde till en ständig tävling om Hitlers gust mellan olika delar av maktpapparat, hävdar Kershaw. Att "arbeta för Führern" på eget initiativ blev ett nyckelbegrepp. Inte minst vad gällde problemet med vad man egentligen skulle göra med alla de judar som bodde i de nyligen erövrade områdena.

Någon central, detaljerad förintelseplan fanns alltså inte. Dödslägen var ad hoc-lösningar. Hitlers personliga skuld är ändå klar, anser Kershaw, eftersom lägen var lösningar på ett problem som han hade formulerat. Och Hitlers ständiga tal om att "förintat" judar och andra angav tydligt vilken sorts lösningar som borde sökas.

Trots det krävdes det, anser Kershaw, en gradvis fortskridande tillväjnning till det hämningslösa våldet för att innebörden av "förintat" skulle bli så bokstavig. Två mycket viktiga steg i brutaliseringsprocessen var erövringen av Polen, där våldsutövningen omedelbart blev så mycket mer storskalig än den varit inom Tyskland, och eutanasi-programmet, alltså det planmässiga mördandet av handikappade och efterlevnarna som inleddes på allvar 1939.

**ETT AV DE FÅ KONKRETA EXEMPEL** som Kershaw har tagit med i *Nemesis* kommer just från eutanasi-programmet. En man från Pomssan utanför Leipzig väddar direkt till Hitler om att hans son äntligen ska befrias från sitt lidande genom ett barmhärtighetsmord. Och skälet? Sonen är född blind, saknar vänster underarm och har ett vanskapt ben.

Att låta döda sitt eget barn därför att det är handikappat anses i dag som ett osedvanligt vidrigt brott. Men i Tredje riket genomfördes många tusen sådana mord utan egentliga protester. Det visar hur långt man kan glida på ett sluttande plan så länge ett helt folk glider tillsammans.

Och det väcker en del frågor om vilka eufemismer vi kanske använder oss av i dag, i största enighet och sänja. Speciellt med tanke på att Kershaw

klart tar avstånd från tanken att tyskarna skulle vara ett historiskt betingat särfall av speciell våldsbegäret och vilja till lydnad.

Ian Kershaws helhetsbild av Hitlers Tyskland har alltså delvis andra nyanser än dem vi är vana vid. De två volymernas sammanlagt 2 000 trycksidor gör det också svårt att föreställa sig att det ens framåt år 2030 kommer att finnas ett sug efter en ersättare. Här har vi således ett standardverk för generationer framöver. En av årets stora händelser i bokvärlden.

Men det finns en del påtagliga problem med Kershaws arbete. Trots att verken är så mycket utförligare än föregångarna, framför allt vad gäller krigsåren, innehåller de få riktigt omvälvande nyheter. Kanske är det helt enkelt så att Hitlers liv, åtminstone för tillfället, är uttömt som forskningsobjekt.

**EN ANNAN FRÅGA GÄLLER** den biografiska formen som sådan. Vad betyder en enskild person jämfört med de historiskt givna strukturer han verkar inom? Något övertygande svar kan inte Kershaw ge, annat än det ganska självklara, att utvecklingen skulle ha blivit mycket annorlunda utan Hitler.

Försöken att på ett teoretiskt hållbart sätt skilja "aktörer" från "strukturer" har aldrig lyckats. Därmed har debatten om detta nog bidragit till att historiska biografier återigen har blivit akademiskt respektabla, åtminstone när avsikten är att ge en bredare spegling av en hel epok. I det avseendet, bilden av "strukturer", är Kershaw faktiskt sin egen värsta konkurrent.

I somras utkom nämligen en ny, omarbetad upplaga av hans egen, tematiskt upplagda grundbok för universitetsstudenter, *The nazi dictatorship: Problems and perspectives of interpretation*. Varje kapitel ger en kort beskrivning av forskningsproblem och debatter inom sådana områden som utrot-

ningslägrens tillkomst eller nazistisk utrikespolitik.

På det sättet lyckas faktiskt *The nazi dictatorship* på 300 sidor ge en mycket klarare bild av Tredje riket än *Hubris* och *Nemesis* tillsammans. I biografins form riskerar centrala problem hela tiden att skymmas av perifer detaljer i framställningen, speciellt när omfånget blir riktigt stort.

Det finns också metodiska svårigheter med att skriva en biografi över en person som var så ex-

tremit slutet som Hitler var, även inför sina allra närmaste. Resultatet har blivit att *Nemesis* innehåller några väldigt lösa resonemang om vad Führern kan antas ha tänkt och sagt i olika situationer, bland annat en helt fritt "rekonstruerad" konversation med Heinrich Himmler. Källkritiskt sett är det ett märkligt parti av boken.

En annan källkritisk detalj är att Kershaw på flera ställen stöder sig på olika verk av David Irving, som han annars själv har fördömt. Kommer detta att leda till krav på att också Kershaws verk ska rensas ut ur bibliotek och bokläror, sådana krav som politiker och ledarskribenter har ställt i fallet Irving?

Den frågan för slutligen över till några frågor som Ian Kershaw själv ställer i inledningskapitlet av *The nazi dictatorship*. I vilket syfte forskar man om nazismen över huvud taget? Är det vanligt akademiskt sökande efter kunskap för kunskapens egen skull? Eller är ändamålet att lära av det förlutna för att inte upprepa begågnas misstag? Eller kanske en slags gård av respekt för nazismens offer?

Svaret är väl att forskningen tjänar alla dessa syften samtidigt. Och tjänar dem bäst genom att söka nya vägar nu. Utgivningen av *Nemesis* skulle därmed utgöra såväl höjdpunkt som slutpunkt på de senaste årtiondenas Hitlerväg bland historiker.//

## HISTORIA

Ian Kershaw

**Hitler 1936-1945: Nemesis**

Allen Lane, 2000

**The nazi dictatorship: Problems and perspectives of interpretation** 4 uppl.

Arnold, 2000